

УДК 334.722.1(477)

**ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ НЕСІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ***Нікітченко С. О.¹, к.е.н., доцент*
<https://orcid.org/0000-0003-1940-4788>*Стенура Л. О.², методист*
<https://orcid.org/0000-0001-9000-3907>*Федорук Ю. В.³ к.с.-г.н., доцент*
<https://orcid.org/0000-0003-3921-7955>¹Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна²Науково-методичний центр вищої та фахової передвищої освіти, м. Київ, Україна³Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна<https://doi.org/10.31073/foodresources2022-18-24>

Предмет дослідження – сукупність виробничих і соціально-економічних відносин, що виникають у процесі несільськогосподарської діяльності розвитку фермерських господарств. **Метою дослідження** є розробка практичних рекомендації щодо здійснення несільськогосподарської діяльності фермерськими господарствами. **Методи.** У процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи економічних досліджень. **Результати досліджень.** Статтю присвячено розгляду економічних засад розвитку несільськогосподарської діяльності фермерських господарств. Мінливість зовнішнього середовища функціонування фермерських господарств, яка зумовлюється глобалізаційними кліматичними змінами, процесами європейської інтеграції, посиленням конкуренції, а також їх великою роллю у вирішенні питань продовольчої безпеки, створенні нових робочих місць, сталого розвитку сільських територій, визначає потребу виділення стратегічних пріоритетів розвитку малих форм господарювання. Розробка науково обґрунтованих підходів до диверсифікації виробничої діяльності є актуальною також для українських фермерських господарств. Як свідчать результати досліджень, нині фермерські господарства можуть не тільки виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, а й отримувати доходи від розвитку несільськогосподарської діяльності, розвиваючи сільський туризм, а також займатися народними промислами, збиранням грибів, лікарських трав тощо. Серед основних напрямів розвитку сільського туризму на базі фермерських господарств виділено такі. По-перше, необхідно визначити потенціал розвитку сільського туризму на регіональному рівні. По-друге, необхідно забезпечити безпеку життєдіяльності туристів. По-третє, варто провести маркетингові дослідження ринку туристичних послуг та інтересів туристів у сільській місцевості різних регіонів країни. По-четверте, слід організувати широкомасштабну рекламну кампанію. Важливим напрямом несільськогосподарської діяльності фермерських господарств є розвиток народних промислів. Для всебічної підтримки ремісничої діяльності, як важливого напрямку самозайнятості членів фермерських господарств, необхідно передбачати заходи державної підтримки розвитку народних промислів і ремесел, зокрема заходи з просування продукції на ринок, розроблення комплексу заходів державної підтримки ремісників, які здійснюють свою діяльність у сільській місцевості, а також організацію навчання, виставкової діяльності та ін. **Сфера застосування результатів дослідження.** Результати проведених досліджень можна використовувати для удосконалення організації несільськогосподарської діяльності.

Ключові слова: фермерські господарства, диверсифікація, зелений туризм, народні промисли, несільськогосподарська виробнича діяльність.

**ECONOMIC FUNDAMENTALS OF NON-AGRICULTURAL ACTIVITY
OF UKRAINIAN FARMS**

Serhii Nikitchenko¹, Associate Professor
<https://orcid.org/0000-0003-1940-4788>

Ludmyla Stepura², Methodist
<https://orcid.org/0000-0001-9000-3907>

Yriy Fedoruk³, PhD, Associate Professor
<https://orcid.org/0000-0003-3921-7955>

¹National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

²Scientific and methodical center of higher and higher professional education, Kyiv, Ukraine

³Bila Tserkva National Agrarian University, Bila Tserkva, Ukraine

<https://doi.org/10.31073/foodresources2022-18-24>

The subject of research – a set of production and socio-economic relations that arise in the process of non-agricultural activities of farm development. **The purpose of the study** is to develop practical recommendations for the implementation of non-agricultural activities by farms. **Methods.** In the process of research general scientific and special methods of economic research were used. **Research results.** The article is devoted to the consideration of economic bases of development of non-agricultural activity of farms. The variability of the external environment of farms is due to global climate change, European integration processes, increased competition, as well as their important role in addressing food security, job creation, sustainable rural development. This determines the need to identify strategic priorities for the development of small businesses. The development of scientifically sound approaches to the diversification of production activities is also relevant for Ukrainian farms. According to research, today farms can not only produce marketable agricultural products, but also receive income from the development of non-agricultural activities, developing rural tourism, as well as engaged in handicrafts, mushroom picking, medicinal herbs and more. The main directions of rural tourism development on the basis of farms are: first, the need to determine the potential for rural tourism development at the regional level; secondly, the need to ensure the safety of tourists; thirdly, conducting marketing research of the market of tourist services and the interests of tourists in rural areas of different regions of the country; fourth, the organization of a large-scale advertising campaign. Another important area of non-agricultural activities of farms is the development of folk crafts. In order to fully support handicrafts, it is necessary to provide measures of state support for the development of folk crafts and handicrafts. These measures can be: promotion of products on the market; development of a set of state support measures for artisans operating in rural areas; organization of training, organization of exhibition activities, etc. **Scope of research results.** The results of the research will be used to improve the organization of non-agricultural activities.

Keywords: farms, diversification, green tourism, folk crafts, non-agricultural production activities

Постановка проблеми. Формування багатуокладної економіки зумовило масове створення малих форм господарювання у сільському господарстві та розвиток такої організаційної форми, як фермерське господарство, роль якого є значною у питаннях забезпечення працевзайнятості на селі, підвищенні доходів сільського населення та формуванні товарної пропозиції окремих видів сільськогосподарської продукції. Фермерські господарства довели свою високу життєздатність унаслідок властивих їм економічної відособленості та свободи, сімейної основи, високої адаптивності щодо зовнішніх умов функціонування, що створює мотивацію до високоефективної праці.

Однак низький рівень розвитку їх матеріально-технічної бази, переважання екстенсивних технологій сільськогосподарського виробництва та великі затрати праці помітно знижують їх конкурентоздатність на висококонкурентних ринках сільськогосподарської продукції, обмежують можливості розвитку й нарощення людського капіталу сільської території. За таких умов постає об'єктивна необхідність створення сприятливого середовища функціонування фермерських господарств, зорієнтованого на підвищення їх конкурентоспроможності в умовах євроінтеграції та забезпечення сталого розвитку сільської території у межах формування збалансованої аграрної структури економіки.

Практичним аспектам діяльності фермерських господарств присвячені праці таких вітчизняних вчених: О. Варченко, В. Горьового, Л. Гнатишина, В. Збарського, В. Іванченко, Р. Любара, П. Макаренка, М. Маліка, В. Мессель-Веселяка, С. Кальченка, В. Плаксінка, І. Томича, В. Юрчишина, А. Яркового та зарубіжних: С. Блегборна, М. Бекера, М. Баккетта, Д. Блеккі, Е. Касла, М. Клоусона, А. Нельсона, Г. Хеджеса та ін.

Наукові праці зазначених вище науковців є значним внеском у вивчення питань розвитку фермерських господарств. Водночас щодо сучасного етапу існує необхідність у поглибленні окремих теоретичних аспектів виникнення й розвитку фермерських господарств, активізації їх функціонування та удосконалення діяльності у нинішніх умовах.

Мета статті. Метою дослідження є розробка практичних рекомендації щодо здійснення несільськогосподарської діяльності фермерськими господарствами.

Матеріали та методи. У процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи економічних досліджень, зокрема: системний підхід – при вивченні зв'язків між явищами і процесами в системі забезпечення ефективного розвитку несільськогосподарської діяльності фермерських господарств; порівняльний – для зіставлення економічних процесів при виробництві сільськогосподарської продукції у різні часові періоди з метою виявлення причинно-наслідкового зв'язку; діалектичний та абстрактно-логічний – при проведенні теоретичних узагальнень, формуванні висновків; метод експертних оцінок – при визначенні основних чинників, які впливають на несільськогосподарську діяльність фермерських господарств.

Результати та обговорення. Мінливість зовнішнього середовища функціонування фермерських господарств, яка зумовлюється глобалізаційними кліматичними змінами, процесами європейської інтеграції, посиленням конкуренції, а також їх великою роллю у вирішенні питань продовольчої безпеки, створенні нових робочих місць, сталого розвитку сільських територій, визначає потребу виділення стратегічних пріоритетів розвитку малих форм господарювання [1].

Розробка науково обґрунтованих підходів до диверсифікації виробничої діяльності є актуальною також для українських фермерських господарств. Дослідженням встановлено, що тінізація діяльності членів фермерських господарств, головним чином через ведення несільськогосподарської діяльності, зумовлена особливостями оподаткування таких господарств [2]. По-перше, операції, пов'язані з несільськогосподарською діяльністю, оподатковуються на підставах загальної системи оподаткування, що суттєво посилює податкове навантаження. По-друге, фермерське господарство з позицій оподаткування перестає бути сільськогосподарським товаровиробником, якщо частка доходу від несільськогосподарської діяльності перевищить 25%, що автоматично позбавляє його статусу платника 4-ї групи.

У зв'язку з цим більшість голів фермерських господарств намагаються мінімізувати реальні господарські операції, пов'язані з несільськогосподарською діяльністю. Зокрема, надання послуг з обробітку земельних ділянок орендодавців відповідно до договору оренди земельних паїв здійснюється іншими суб'єктами господарювання. Вони обмежують кількість надання послуг на прохання місцевих органів самоврядування та жителів сільських населених пунктів [3].

На нашу думку, подібні податкові новації не сприятимуть розвитку підприємницької ініціативи з боку голів малих фермерських господарств. Вважаємо, що вирішити цю проблему можна кількома способами. По-перше, запровадженням принципів оподаткування сукупного сімейного доходу з використанням прогресивної шкали. Визначення податкової бази на основі сукупного доходу буде більш правомірним із погляду досягнення мети відображення принципу справедливості оподаткування. Основна причина полягає в тому, що в цьому випадку більш адекватно враховується платоспроможність платника податків при встановленні диференційованої податкової ставки не за видами доходів, а залежно від їх сукупного розміру. Розширення податкової бази в такому разі позитивно позначиться на рівні податкового навантаження з огляду на зниження податкових ставок при забезпеченні фінансових потреб держави. Такий підхід спрощує податковий контроль за розрахунком податкової бази, одночасно потрібен перехід до декларацийного способу сплати податку на доходи фізичних осіб, що вимагає певної міри готовності населення (підвищення податкової культури, запровадження інституту податкового консультування) та податкових органів (автоматизація та розширення сфери електронних послуг).

Важливим елементом досягнення соціальної справедливості буде градація доходів платників податків при визначенні тієї їх частки, яка буде мобілізована в бюджет держави податковими методами. Розмір чистих доходів (доходів, зменшених на величину витрат, пов'язаних із життєзабезпеченням індивіда) згідно з опрацьованими статистичними даними істотно різняться. Відповідно застосування принципу градації сукупного доходу дасть змогу врахувати платоспроможність платника податків при обчисленні розміру сплати податку, а отже, більше відповідає принципу соціальної справедливості. Зарубіжна практика також передбачає застосування градації доходів не тільки за видами доходів, але і за їх величиною.

По-друге, розширення переліку видів діяльності малих фермерських господарств, які можна класифікувати як виробництво сільськогосподарської продукції, зокрема сільський туризм, надання послуг сільським жителям, місцевим органам самоврядування, торгівля продовольством, народні промисли тощо.

Як свідчать результати досліджень, нині фермерські господарства можуть не тільки виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, а й отримувати доходи від розвитку несільськогосподарської діяльності, розвиваючи сільський туризм, а також займатися народними промислами, збиранням грибів, лікарських трав тощо.

Розглянемо більш детально можливості малих фермерських господарств щодо розвитку сільського туризму як виду діяльності, що передбачає організацію відпочинку на базі фермерського господарства. Від оренди сільського будинку він відрізняється тим, що всі турботи про своїх гостей – організацію проживання, харчування, дозвілля, а також обслуговування – сім'я фермера бере на себе як приймаюча родина.

Як свідчать результати опитування жителів міст обласного підпорядкування (Біла Церква, Переяслав-Хмельницький) та м. Києва, із загальної кількості респондентів тільки близько 7% сприймають негативно сільський відпочинок, 93% споживачів висловили позитивне ставлення до ідеї сільського туризму. Природно, що споживачами сільського туристичного продукту в Київській області є міські жителі (91,88% опитаних). Аналіз даних показав, що здебільшого це сімейні люди працездатного віку, які мають середньодушовий місячний дохід 10-12 тис. грн (37,5% від загального числа респондентів). При цьому споживачів найбільше приваблює в сільському відпочинку не стільки його доступність, скільки можливість отримання послуг рекреаційного характеру: «свіже повітря і тиша» (82,25% респондентів), «використання в харчуванні натуральних продуктів» (43,25% респондентів), а також отримання таких послуг, як збір ягід, грибів, прогулянки на човні по річці, відвідування лазні тощо (41,75% респондентів). Позитивне ставлення до сільського туризму на базі фермерських господарств також відзначили 90%

власників господарств, які вже замислювалися про це джерело додаткового доходу. Однак достатнє уявлення про сільський туризм мають тільки 40% власників фермерських господарств, 50% респондентів зауважили про відсутність знань у цій сфері, а 10% вагалися із відповіддю. Значна частина опитаних споживачів, а саме 62% респондентів, вказала віддалене розташування об'єкта відпочинку від міста. Як важливу умову реалізації бажання відпочинку в сільській місцевості Київської області респонденти виділили «територіальне розташування», а також «природні особливості об'єктів відпочинку», тобто розташування поблизу лісу, річки, озера (58,25%). Залежність від вартості відпочинку відзначили 45,75% респондентів.

Організація туризму завжди передбачає наявність основних (проживання і харчування) та додаткових послуг, тому важливо з'ясувати потреби туристів. За результатами опитування споживачів, 78% опитаних бажають відпочивати на умовах «все включено», тобто загальна вартість послуги (проживання та харчування) за 1 добу не перевищуватиме 550 грн, про що наголосили 52,25% респондентів. При цьому 22% опитаних припускають оплачувати тільки послуги проживання, вартість яких визначають у розмірі 250 грн за 1 добу (43,25%). Відзначимо, що побажання туристів і власників фермерських господарств з цього питання багато в чому збігаються. Розбіжності принципового характеру є тільки в нижніх значеннях вартості послуг: велика частина фермерських господарств (55%) відзначають як прийнятну ціну надання послуги проживання та харчування – 550-750 грн, без харчування – 250-400 грн.

Однак через відсутність відповідної інфраструктури в сільській місцевості (про це вказали 40% респондентів) багато фермерських господарств не мають можливості в повному обсязі задовольнити вимоги туристів і тому згодні приймати гостей, проводячи одно- і дводенні тури (45%) тільки влітку (50%) або цілорічно (50%). Решта – 55% фермерських господарств – вважає, що інфраструктура їхньої сільської території дозволяє займатися сільським туризмом, і вони готові пропонувати тури, розраховані на 5-7 днів і більше, зокрема і в зимовий період. Це збільшує кількість додаткових послуг, серед яких найбільш затребувані – відвідування лазні (65,25%), прогулянки на човні (60%), збирання дикорослих ягід і грибів (51,5%), літня риболовля (44%). Надання можливості познайомитися з сільською працею і набути навичок із ведення господарства відзначили 17% респондентів.

З викладеного випливає, що виявлені побажання туристів здебільшого щодо додаткових послуг можуть бути реалізовані фермерськими господарствами і в багатьох випадках не вимагають додаткових витрат (фінансових і трудових вкладень). Незначні витрати можуть виникнути при популяризації туристичних послуг на базі фермерських господарств (60% власників розраховують на рекламу в ЗМІ, 55% – на гостей, які відвідали їхні садиби раніше, 30% – на турагентства, 10% – на власний сайт і соціальні мережі). Зацікавленість в участі у сільськогосподарських роботах відзначило близько 31% респондентів, за умови оплати за свою працю натуральними продуктами (35,67%), взаємозалік через зниження вартості проживання (32,48%), готівкою (31,85%). З боку ФГ можливість пропонування відпочиваючим взяти участь у сільськогосподарських роботах зацікавила 85% власників, при цьому велика частка з них згодна на оплату натуральними продуктами (70,59%), що частково вирішує питання реалізації продукції.

Нами проведено вивчення думок споживачів і власників ФГ щодо питання про форму оплати праці за участь у сільськогосподарських роботах відпочивальників-туристів. Слід зазначити, що на це питання відповіли не всі респонденти, які брали участь в опитуванні: з боку споживачів – 31%, з боку ФГ – 85% респондентів. Велика частка респондентів-туристів (64,75%) вказали як найбільш прийнятні види сільськогосподарських робіт для безпосередньої їх участі в опції «збір урожаю», що також не вимагає додаткових фінансових і трудових витрат з боку фермерських господарств. Більшість опитаних зазначали, що величина оплати праці при збиранні врожаю становить 10-15% у перерахунку на натуральний еквівалент зібраного врожаю.

При дослідженні можливостей розвитку сільського туризму на базі ФГ проведено також аналіз експертних оцінок. Експертами виступили науковці Білоцерківського національного аграрного університету, обласної сільськогосподарської дорадчої служби, голови фермерських господарств Київської області (143 експерти). В успішності розвитку сільського туризму на території Київської області впевнені 97% експертів, 77% із яких вказали на створення необхідних умов, підтримку з боку органів влади для успішної реалізації цього проєкту. Як підтримку фермерських господарств, які організують сільський туризм, 63% експертів назвали фінансову допомогу, 43% експертів вказали на необхідність організації відповідного навчання.

За результатами експертного опитування з'ясувалося, що спробувати нині реалізувати ідею створення умов для розвитку сільського туризму на власній базі мають можливість тільки 37% фермерів, що забезпечують стабільний дохід. Це пов'язано з недостатньою інфраструктурою господарств і сільської території, на що вказали 40% власників фермерських господарств. Одноставну думку експерти висловили в тому, що фінансова підтримка має здійснюватися на поворотній основі, але на пільгових умовах. Це підтверджує й опитування власників ФГ, які більшою мірою розраховують на власні кошти – 60%, на допомогу з боку місцевих органів самоврядування – 50% (із них 20% на поворотній основі), на отримання позикових коштів (кредитів) – 10%. Відсутність необхідних знань і навичок у власників фермерських господарств відзначили 70% експертів, які вважають, передусім потрібно навчати власників ФГ (87%) і тільки потім членів сім'ї (57%), залучений персонал (20%). У зв'язку із цим 50% експертів відзначили, що навчання має бути безкоштовним (платна основа може використовуватися, якщо тривалість перевищує 72 навчальні години в межах програми підвищення кваліфікації) із залученням освітніх установ, які готують кадри для сфери туризму (про це відзначили 87% експертів). На переконання експертів, до програми навчання необхідно включити правові основи розвитку сільського туризму, вивчення економіки гостьового будинку, менеджмент, організацію обслуговування клієнтів і, звичайно, вивчення досвіду роботи як практичної сторони з організації сільських гостьових будинків.

Серед основних напрямів розвитку сільського туризму на базі фермерських господарств можна виділити такі. По-перше, необхідно визначити потенціал розвитку сільського туризму на регіональному рівні. Тут доцільно означити цікаві для туристів об'єкти відвідування. Це можуть бути як особливості природних ландшафтів, так і історичні особливості регіону – пам'ятки історії і культури, старовинні поселення та ін. Доцільно використовувати можливості сільського туризму і для проведення дитячих навчальних та оздоровчих програм (літніх, зимових). Тут школярі можуть долучитися до сільської праці, отримати майстер-клас від майстра народних промислів, відпочити й оздоровитися.

Також необхідно визначити можливості щодо прийому туристів у сільському поселенні – наявність сільських будинків з вільними кімнатами для розміщення туристів, розвиненість транспортної інфраструктури, розваг і т. ін. Важливо класифікувати засоби розміщення за прикладом європейських країн, забезпечивши однакові умови проживання.

По-друге, необхідно забезпечити безпеку життєдіяльності туристів. Потрібно опрацювати схему відвідування туристичних маршрутів, забезпечити дотримання санітарно-епідеміологічних стандартів при розміщенні та харчуванні відпочивальників, стандартів пожежної безпеки засобів розміщення та ін. Доцільно подбати щодо узгодження рішень зацікавлених органів, які здійснюють нагляд за зазначеними сферами на регіональному рівні, щоб уникнути адміністративних перепон для розвитку сільського туризму для власників засобів розміщення і запобігти загрози життю та здоров'ю туристів. По-третє, варто провести маркетингові дослідження ринку туристичних послуг та інтересів туристів у сільській місцевості різних регіонів країни. При цьому доцільно залучати працюючі в регіоні туристичні фірми, скористатися результатами наукових

досліджень і опитувань населення. Необхідно визначити систему ціноутворення на ринку туристичних послуг регіону. Також важливо надавати підтримку потенційним власникам засобів розміщення для поліпшення рівня пропонованих послуг (ремонт кімнат, упорядкування прилеглих ділянок, доріг, розвиток прилеглої інфраструктури).

По-четверте, слід організувати широкомасштабну рекламну кампанію, із залученням інтернет-ресурсів (розробка сайту), публікації у засобах масової інформації, випуск рекламної продукції (буклетів, листівок тощо), рекламування виробів народних промислів тощо, із зазначенням можливостей для цікавого дозвілля та відпочинку (рибалка, полювання, рафтинг і т. ін.).

Отже, можна зазначити, що Київська область з її різноманітністю природних, етнографічних, історико-культурних ландшафтів має достатньо високий потенціал для розвитку сільського туризму. Важливо організувати цілеспрямовану діяльність щодо ознайомлення з принадами сільської території, випуск популярної краєзнавчої літератури тощо. Доказом цього може слугувати діяльність міської ради й Агенції стратегічного розвитку м. Білої Церкви, які ініціювали створення Туристичного кластера, що має завданням розвиток туристичної галузі в регіоні та покращення інвестиційної діяльності міста. Сьогодні кластер функціонує у форматі громадської організації під назвою «Біла Церква туристична». Основні напрями діяльності цього кластера такі: розробляє та впроваджує стратегію розвитку туристичного сектору регіону; проводить інвентаризацію туристичних об'єктів і закладів готельно-ресторанної сфери; організовує фестивалі та інші популяризаційні заходи; випускає власну поліграфічну продукцію; бере участь у всеукраїнських і міжнародних туристичних виставках; займається промоцією міста та своєї діяльності; впливає на покращення бізнес-клімату у місті; створює платформу для налагодження співробітництва між владою, бізнесом і громадою.

Важливим напрямом несільськогосподарської діяльності фермерських господарств є розвиток народних промислів [4]. Неналежна увага до ремісництва і народних промислів протягом довгого часу з боку громадськості й органів місцевої влади, скорочення підтримки наукових досліджень у галузі вивчення і збереження традицій ремесла зумовило виникнення низки проблем.

Серед основних з них можна виділити такі, як відсутність нормативно-правової бази, низька поінформованість громадськості про традиції та сучасний розвиток народних промислів, ремесел, послуг, закриття підприємств-виробників унікальних предметів побуту і виробів, занепад традиційних ремесел, відсутність можливості передачі знань і умінь від покоління до покоління, відсутність інформації для народних умільців про ринки збуту, виставкові заходи тощо; потреба в кооперації; потенційних партнерах та інвесторах, навчання і підвищення кваліфікації кадрів; недоступність виробничих площ, складності працевлаштування випускників навчальних закладів, фахівців у сфері народних промислів, ремесел, послуг [5].

Для виходу з ситуації, що склалася, необхідно створити умови для самоорганізації й самоутримання людей, які займаються цією діяльністю, отримання законних способів одержати дохід і можливості використовувати свою працю [6-7]. Тільки таким чином традиції народних промислів і ремесел зможуть розвиватися в сучасних економічних умовах.

Для всебічної підтримки ремісничої діяльності, як важливого напряму самозайнятості членів фермерських господарств, необхідно передбачати заходи державної підтримки розвитку народних промислів і ремесел, зокрема заходи з просування продукції на ринок, розроблення комплексу заходів державної підтримки ремісників, які здійснюють свою діяльність у сільській місцевості, а також організацію навчання, виставкової діяльності та ін [8].

Висновки. Отже, малі фермерські господарства відіграють важливу роль у виробництві сільськогосподарської продукції. Крім того, вони виконують ще ряд народногосподарських функцій: сприяють вирішенню соціальних проблем села, налагодженню сталого розвитку сільських територій, забезпеченню зайнятості та зростання доходів сільського населення; забезпечують збереження сільського розселення та сільського способу життя, соціального контролю над територіями, народних традицій, культурного розмаїття країни; значна їх роль у трудовому вихованні молоді, збереженні й передачі виробничого і соціального досвіду; їм належить помітний внесок у збереження різноманітності біогеоценозів, забезпечення їхньої стійкості, поліпшення екологічної ситуації в сільській місцевості.

Для розвитку різних напрямів несільськогосподарської діяльності фермерських господарств доцільно передбачити комплексне, технологічне та фінансове сприяння державних і місцевих органів самоврядування щодо розвитку сільського туризму, розвитку народних промислів, надання послуг населенню.

Бібліографія

1. Корінець Р. Я., Биба В. А. Організаційно-економічні засади підвищення ефективності виробництва сільськогосподарської продукції в фермерських господарствах України. Держава і регіони. 2018. № 6. С. 88-92.
2. Mykytyuk D., Byba V. Farm households: current state and problems of development. Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu № 1 Hasdeu” din Cahul: Științe Economice. Științe Economice. Economic Studies. 2016. № 2 (16). P. 35-50.
3. Іванів С. І., Драбчук Н. Ю. Впровадження сільського зеленого туризму у фермерських господарствах як один із напрямків ефективного використання їх ресурсного потенціалу. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2020. Вип. 16 (2). С. 210-220.
4. Демчак І. М., Свиноус І. В., Микитюк Д. М., Сидорук О. П., Биба В. А. Фермерські господарства: сучасний стан та проблеми розвитку. Продуктивність агропромислового виробництва. 2016. № 28. С. 43-49.
5. Демчак І. М., Микитюк Д. М., Свиноус І. В., Биба В. А. та ін. Загальні тенденції розвитку фермерських господарств в Україні. Київ: НДІ «Укragропромпродуктивність», 2016. 58 с.
6. Гнатишин Л., Великий Р. Система та механізм управління конкурентоспроможністю фермерських господарств. Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія: Економіка АПК. 2021. № 28. С. 5-10.
7. Корчинський І. Фермерство як новий елемент соціогосподарської системи в архітектоніці аграрної сфери. Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія: Економіка АПК. 2018. № 25. С. 32-36.
8. Стефанюк У. Диверсифікація діяльності фермерських господарств як напрям поліпшення використання ресурсів. Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія: Економіка АПК. 2013. № 20 (1). С. 440-446.

References

1. Korinets, R. Ya., Byba, V. A. (2018). Orhanizatsiyno-ekonomichni zasady pidvyshchennya efektyvnosti vyrobnytstva silskohospodarskoyi produktsiyi v fermerskykh gospodarstvakh Ukrayiny. [Organizational and economic principles of improving the efficiency of agricultural production in farms of Ukraine]. Derzhava i rehiony [State and Regions]. № 6. P. 88-92. [in Ukrainian].
2. Mykytyuk, D., Byba, V. (2016). Farm households: current state and problems of development. Buletinul Științific al Universității de Stat "Bogdan Petriceicu № 1 Hasdeu" din Cahul. [The Scientific Journal of Cahul "Bogdan Petriceicu Hasdeu" State University]. Științe Economice. [Economic Studies]. № 2 (16). P. 35-50. [in English].

3. Ivaniv, S. I., Drabchuk, N. Yu (2020). Vprovadzhennya silskoho zelenoho turizmu u fermerskykh gospodarstvakh yak odyń iz napryamkiv efektyvnoho vykorystannya yikh resursnoho potentsialu [Introduction of rural green tourism in farms as one of the directions of effective use of their resource potential]. Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu [Current problems of economic development of the region]. Vol. 16 (2). P. 210-220. [in Ukrainian]

4. Demchak, I. M., Svynous, I. V., Mykytyuk, D. M., Sydoruk, O. P., Byba, V. A. (2016). Fermerski gospodarstva: suchasnyy stan ta problemy rozvytku. [Farms: current status and development problems]. Produktyvnist ahropromyslovoho vyrobnytstva. [Productivity of agro-industrial production]. № 28. P. 43-49. [in Ukrainian].

5. Demchak, I. M., Mykytyuk, D. M., Svynous, I. V., Byba, V. A. ta in (2016). Zahalni tendentsiyi rozvytku fermerskykh gospodarstv v Ukrayini. [General trends in the development of farms in Ukraine]. Kyiv: NDI «Ukrahropromproduktivnist». 58 p. [in Ukrainian].

6. Hnatyshyn, L., Velykyy, R. (2021). Systema ta mekhanizm upravlinnya konkurento-spromozhnistyu fermerskykh gospodarstv. [System and mechanism for managing the competitiveness of farms]. Visnyk Lvivskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu. Seriya: Ekonomika APK [Bulletin of Lviv National Agrarian University. Series: Economics of agro-industrial complex]. № 28. P. 5-10. [in Ukrainian].

7. Korchynskyy, I. (2018). Fermerstvo yak novyy element sotsiohospodarskoyi systemy v arkhitektonitsi ahrarnoyi sfery. [Farming as a new element of the socio-economic system in the architecture of the agricultural sector]. Visnyk Lvivskoho natsional'noho ahrarnoho universytetu. Seriya: Ekonomika APK. [Bulletin of Lviv National Agrarian University. Series: Economics of agro-industrial complex]. № 25. P. 32-36. [in Ukrainian].

8. Stefanyuk, U. (2013). Dyversyfikatsiya diyalnosti fermerskykh gospodarstv yak napryam polipshennya vykorystannya resursiv. [Diversification of farms as a direction of improving resource use]. Visnyk Lvivskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu. Seriya: Ekonomika APK. [Bulletin of Lviv National Agrarian University. Series: Economics of agro-industrial complex]. № 20 (1). P. 440-446. [in Ukrainian].